

Centrala begrepp

Adeln var det högsta ståndet (samhällsklassen) i ståndssamhället, genast under de kungliga. Adeln var en samhällsklass som hade vissa rättigheter som andra inte hade på grund av sin släkt, den mark de ägde och delvis också på grund av det de gjort.

Herrgård är en stor lantgård med en stor huvudbyggnad. Det har funnits olika slags herrgårdar. En del av herrgårdarna var effektiva jordbruksproducenter och hade inte alltid en huvudbyggnad där någon bodde. Andra herrgårdar fungerade speciellt sommartid som centrum för adelns livliga sällskapsliv. En del herrgårdar var självständiga medan andra ägdes av kungen och kallades kronogårdar. Kronogårdarna var centrum för statens förvaltning och de samlade in skatter. Dessutom fick de fungera som modellgårdar för bönderna. Ursprungligen var det adeln som bodde i herrgårdarna.

Kronan är ett gammalt ord för staten. Det användes redan på 1300-talet. I Sverige och Finland har ordet till exempel förekommit i benämningarna kronohemman och kronofogde. Esbogård var ursprungligen ett kronohemman, vilket betyder att den ägdes av svenska staten. Kronan är också symbolen för regenten. Dessutom är kronan en prydnad som regenten har på huvudet.

Landbonde var en arrendator som arrenderade, det vill säga hyrde, en hel bondgård.

Backstugusittare arrenderade en så liten del av en bondgård att det vanligtvis inte var möjligt att odla något där – ibland bara den mark som fanns direkt under stugan. Backstugusittare och torpare var alltså så kallad obesutten befolkning, som inte ägde någon jord och hörde inte heller till något av de fyra stånden. Ofta kunde backstugusittarna arbeta som hantverkare eller hjälpa till på bondgårdar då det fanns speciellt mycket att göra.

Mjölhare (från ordet mjöl) jobbade i kvarnar. Mjölharen mal säd till mjöl.

Piga var en ung flicka eller kvinna som blivit anställd på en bondgård eller i en herrgård som hemhjälp eller tjänarinna.

Borgarna var köpmän, hantverkare och andra självständiga yrkesarbetande människor.

Ryttartjänst innebar ursprungligen att en del hemman eller deras ägare tog sig an att utrusta en ryttare för kronans (statens) tjänst, vilket med vissa förutsättningar kunde innebära skattefrihet.

Dräng var en arbetare, en hjälpkarl, som anställdes till ett jordbruk eller en herrgård.

Frälse var en av samhällsklasserna (stånden) i Finland under medeltiden. Frälset hade vissa privilegier, i huvudsak att de inte behövde betala skatt. Frälsehemman var en lantgård som inte behövde betala grundskatt.

Skomakare var en hantverkare som tillverkade och lappade skor.

Säteri var ett frälsehemman vars ägare blivit frigiven från plikten att utföra rusttjänst. Vanligtvis var säteriet en huvud- och släktgård som ägdes av en adelssläkt.

Allmogen var förr den del av folket som inte hörde till något av de fyra stånden. De levde bland annat genom att arrendera jord för jordbruk eller genom att jobba som tjänstefolk. Allmogen var den fattigaste folkgruppen och största delen av finländarna hörde till den här gruppen. De hade ingen representant i lantdagen, det vill säga de fick inte delta i att fatta beslut.

Stånden var under den svenska tiden i Finland de fyra samhällsklasserna: adel, präster, borgare och bönder. De övriga människorna hörde till allmogen. Stånden hade olika rättigheter. Till exempel fick man inte döma adel eller präster i vanliga domstolar. Ståndet bestämdes i regel enligt till vilket stånd ens föräldrar var födda.

Dagsverke var ursprungligen arbete som en arrendator måste utföra för sin husbonde. På sätt och vis betalade de skatt genom att jobba för husbonden. Arrendatorerna var torpare eller backstugusittare. De måste jobba för sin husbonde ett visst antal dagar varje vecka eller erbjuda en arbetskarl, om de kommit överens om att betala en del av sin hyra eller hela hyran som arbete. Sådana arbetsdagar kallades dagsverksdagar.

Bonde var en jordbrukare som själv ägde sin gård. Bönderna var ett av stånden.

Torpare var en arrendator, det vill säga en jordbrukare som arrenderat en del av en större lantgård så att han kunde bruka jorden.

Fogde var i Norden en av kungens ämbetsmän. På medeltiden hörde fogdarna till högadeln. Deras uppgift var att uppbära de skatter som skulle till kungen och att fungera som befallningsman, det vill säga den högsta ämbetsmannen som representerar regenten i ett visst område, eller funderar som hjälp åt slottsmästaren.